DREPTURILE COPILULUI ÎN CONTEXTUL COMUNICĂRII COLABORATIVE

CHILDREN RIGHTS IN THE CONTEXT OF COLLABORATIVE COMMUNICATION

MARGINEAN Livia,
Doctorandă, USM

Summary

The article analyses the factors, that determine certain communicative information within the institutions focused on children's rights protection, and the relevance of collaborative skills of the specialists from institutions focused on child protection, in the deinstitutionalization process, - the process of replacing residential care with a set of alternative services created in order to meet children's needs and to respect their rights. Effective inter-sectoral collaboration, based upon the normative stipulations of inter-sectoral mechanisms, increases the efficiency of social services for children at risk and can determine the individualized approach to the needs of a child in difficult situation.

Keywords: *interinstitutional communication, collaborative competences, deinstitutionalization, inter-sectoral mechanisms, inter-sectoral cooperation, social services*

Introducere

Prezentul articol a pornit de la presupoziţia că în cadrul organizaţiilor publice centrate pe apărarea drepturilor și intereselor copilului, comunicarea, în special cea externă, denotă anumite lacune. În acest context, am urmărit să identificăm și să analizăm factorii ce determină procesul comunicaţional în cadrul instituţiilor centrate pe protecția drepturilor copilului și a releva importanța competențelor colaborative dintre specialiștii instituțiilor centrate pe protecția copilului în procesul de dezinstituționalizare, proces de înlocuire a îngrijirii rezidențiale cu un set de servicii alternative create pentru a acoperi nevoile copiilor și a le respecta drepturile. Abordarea colaborativă în vederea realizării atribuțiilor de autoritate tutelară locală și teritorială, schimbul de cunoștințe și experiență, coordonarea serviciilor și sprijinul reciproc între sectoare ar consolida parteneriatele și ar spori eficacitatea, eficiența și beneficiile pentru copii și familiile lor. Experiențele

pozitive de colaborare intersectorială pot fi îmbunătățite în continuare prin sporirea oportunităților de comunicare, colaborare și coordonare. Consolidarea capacităților tuturor speciliștilor din instituțiile centrate pe protecția drepturilor copilului la nivel național de colectare, analiză și utilizare a datelor de înaltă calitate, pentru a informa planificarea și implementarea reformei sistemului de protecție și îngrijire a copilului la nivel național și local poate determina abordarea eficientă a necesitățile copiilor aflați în dificultate.

Numeroasele cercetări efectuate atât la nivel național, cât și internațional au demonstrat că instituțiile nu vor putea înlocui niciodată îngrijirea familiei și modelul necesar copiilor pentru dezvoltarea armonioasă și realizarea întregului potențial. Dezinstituționalizarea oferă soluții individualizate, îngrijire de calitate și respect pentru fiecare copil, iar succesul ei este determinat de gradul de cooperare intersectorială, cominicarea eficientă dintre sectoare și specialiști - esențiale în asigurarea protecției corespunzătoare tuturor copiilor.

Dreptul copilului la familie

Cadrul legal asigură fiecărui copil dreptul la familie, care derivă din existența unui sistem de protecție și îngrijire, menit să sprijine copiii în familiile lor, și care să ofere accesul la serviciile din comunitate, la educație, precum și la servicii medicale primare și de specialitate. Prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului conferă o atenție sporită față de gradul de respectare a drepturilor copiilor: la sănătate, la viață, la educație, la asistență medicală, la familie, la opinie, la apărare, la protecție față de abuz și violență, la recuperare fizică și psihologică și reintegrare socială a copiilor victime ale violenței. Toți copiii au dreptul să le fie respectată viața de familie, un drept recunoscut în conformitate cu articolul 7 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și cu articolul 8 din Convenția europeană a drepturilor omului (Convenția) (a se vedea capitolul5) [1]. Atât legislația internațională, cât și cea națională reflectă importanța pe care o au relațiile de familie pentru copil, aceasta însemnând și dreptul copilului de a nu fi lipsit de contactul cu părinții săi, cu excepția cazului în care, acest lucru este contrar interesului superior al copilului.

Totodată, legislația în vigoare reglementează prevenirea separării copiilor de familie și a plasamentului lor în sistemul rezidențial, iar copiilor care au nevoie de o protecție alternativă, statul le garatează dreptul la îngrijire alternativă de înaltă calitate în medii familiale [2].

Totodată, separarea copiilor de părinți rămâne o provocare pentru

Republica Moldova. În ultimii ani, aproximativ 3% din populația totală de copii sunt separați de singurul sau ambii părinți (12749 de copii în 2017; 19768 de copii în 2018 și 15403 copii în 2019). Dintre aceștia, majoritatea (88% în 2017; 91,5% în 2018 și 90% în 2019) o reprezintă copiii cu singurul sau ambii părinți plecați la munci peste hotare. În același timp, cel puțin 363 de copii în 2017, 384 – în 2018 și 356 – în 2019, au fost separați de către autoritățile tutelare pe motivul scoaterii din familie din cauza existenței pericolului iminent pentru viața sau sănătate lor [3].

Atât legislația UE, cât și cea a Consiliului Europei reflectă importanța pe care o au relațiile de familie pentru copil, aceasta însemnând și dreptul copilului de a nu fi lipsit de contactul cu părinții săi, cu excepția cazului în care acest lucru este contrar interesului superior al copilului. În prezent tematica ce reflectă situația copiilor aflați în situație de risc din Republica Moldova este investigată atât la nivel internațional, cît și național, de către societatea civilă, mediul academic, actorii care activează în domeniul sociologiei, al psihologiei, politologiei, dreptului, dar și de către mass-media. Există diverse studii, cercetări, proiecte de legi recent publicate care vizează în mod prioritar această problemă, care pentru Republica Moldova trebuie să devină o prioritate la nivelul politicilor de stat și în practica autorităților naționale, dar și a tuturor cetățenilor țării.

La moment, procesul de dezinstituționalizare este, în mare măsură, susținut de organizațiile neguvernamentale. Pe această dimensiune practici bune sunt demonstrate de către CCF Moldova [4], organizație neguvernamentală, care este unul dintre actorii-lideri în procesul dezinstituționalizare, ce acționează timp de peste 15 ani, în parteneriat cu autoritățile centrale și locale din țara noastră, în scopul de a convinge guvernele să i-a o abordare specifică în raport cu instituțiile rezidențiale pentru copii pentru a se reorienta spre înlocuirea acestora cu un sistem bazat pe conceptul familial.

Numeroasele cercetări efectuate în diferite țări au demonstrat că instituțiile nu vor putea înlocui niciodată îngrijirea familiei și modelul necesar copiilor pentru dezvoltarea armonioasă și realizarea întregului potențial. În schimb, dezinstituționalizarea oferă soluții individualizate, îngrijire de calitate și respect pentru fiecare copil. Dezinstituționalizarea oferă alternative, prin înlocuirea îngrijirii rezidențiale cu un set de servicii create pentru a acoperi nevoile copiilor și a le respecta drepturile. Instituțiile reprezintă o abordare superficială, costisitoare, nepotrivită și centralizată în privința îngrijirii copilului. Din aceste considerente, CCF Moldova [3] sprijină procesul de dezinstituționalizare în

Republica Moldova prin următoarele **acțiuni:**

- Prevenirea intrărilor copiilor în instituții;
- Reintegrarea copiilor plasați în instituții în familii lor biologice/extinse sau în alte forme alternative de protecție de tip familial;
- Crearea serviciilor alternative pentru protecția drepturilor copilului.

Unele autorități ale administrației publice locale denotă o atitudine pasivă în promovarea procesului de dezinstituționalizare și, respectiv, de dezvoltare a serviciilor de sprijin familial și a serviciilor alternative de îngrijire a copiilor separați de părinți, chiar dacă Strategia pentru asigurarea protecției drepturilor copilului, precum și îmbunătățirea calității vieții acestuia a fost aprobată [5]. Procesul de reintegrare a copiilor dezinstituționalizați înregistrează dificultăți în aplicarea managementului de caz [6], în calitate de instrument complex de evaluare, asistență și monitorizare a copilului [7]. Este dificilă realizarea unui echilibru între asigurarea rămânerii copilului alături de familia sa – pentru ai garanta respectarea vieții de familie și asigurarea protecției împotriva pericolelor. Atunci când este luat din grija familiei sale, un copil poate fi plasat fie întro familie substitutivă, fie într-un serviciu de de plasament de tip rezidențial. Viața de familie nu se încheie cu această separare și se impune ca prin menținerea relațiilor personale să se continue sprijinirea reîntregirii familiei, atunci când acest lucru este în interesul superior al copilului.

Fără îndoială, succesul unui sistem de îngrijire a copilului constă în consolidarea unui sistem caracterizat printr-un număr mic de copii aflați în sistemul de protecție alternativă și printr-o perioadă scurtă petrecută în aceasta, în cazuri excepționale; în fortificarea unui sistem marcat de existența minimă sau chiar cu eliminarea totală a serviciilor rezidențiale și în perfecționarea continuă, pentru a servi în interesul superior al copiilor, prin diversificarea și dezvoltarea serviciilor sociale menite să sprijine copii și familiile lor.

În contextul crizei pandemice COVID-19 și a necesității identificării unor noi măsuri de sprijin și suport menite să fortifice sistemul de protecție a copilului axat pe elementele majore ale monitorizării drepturilor copilului; protecției fiecărui copil-victimă sau potențială victimă a violenței și abuzurilor; asistenței familiilor pentru prevenirea intrării lor în dificultate sau pentru depășirea situațiilor de risc cu care se confruntă acestea, Parlamentul Republici Moldova emite legea organică *Legea Nr.112 din 09.07.2020 pentru modificarea unor acte normative*" (în vigoare din 14.08.2020), modificând substanțial o serie legi și îmbunătățind sistemul de protecție a copilului și anume:

- Legea nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, care indică cert când și unde se instituie tutela și concretizează clar posibilitatea instituirii ei atât în familia lărgită, cât și la orice persoană terță, orice vecin care are stabilită o relație de prietenie cu copilul. Astfel au fost identificate mult mai multe oportunități ca copilul să fie protejat în sisteme familiale, diminând la maxim riscul instituționalizării în serviciile cu componenta rezidențială.

- Codul familiei nr.1316/2000, cu completarea: „*Părinții sunt în drept să-și delege parțial drepturile și obligațiile privind creșterea, îngrijirea și educația copilului unui custode, prin depunerea unei cereri la autoritatea tutelară locală, conform procedurii stabilite de legislație. În acest caz, părinții rămân a fi reprezentanții legali ai copilului, iar custodele exercită atribuții de responsabil legal al copilului, în condițiile legislației.*" Deasemenea, Articolul 54 Codul familiei RM a fost completat cu următorul cuprins: *„De opinia copilului se ține cont în mod obligatoriu, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate, dacă aceasta nu contravine intereselor copilului.*" Această modificare remarcă importanța părerii copilului la orice vârstă, cu privire la toate deciziile care se iau în privința sa și obligă toți actorii să țină cont prioritar de acest fapt.

- Codul civil al RM (art. 59) a fost completat cu aliniatul 3 care stipulează cert: *„Tutorele și curatorul nu sunt în drept să împiedice luarea minorului din grija acestora la solicitarea autorității tutelare teritoriale, în cazul în care minorul urmează a fi (re)integrat în familia biologică sau în familia extinsă ori dacă urmează a fi instituită o formă de protecție mai oportună, în conformitate cu interesul superior al copilului.*"

- Legea nr. 99/2010 privind regimul juridic al adopției,
- Legea nr. 123/2010 cu privire la serviciile sociale,
- Legea nr. 315/2016 (articolul 4) privind prestațiile sociale pentru copii, etc. [8]

Protecția copilului în sens larg se referă la toate măsurile menite să asigure exercitarea drepturilor copiilor. În sens restrâns, aceasta se referă la drepturile copiilor de a fi protejați împotriva oricărei forme de violență. În conformitate cu dreptul internațional, statele trebuie să ia măsuri pentru a se asigura că copiii beneficiază de protecție adecvată și că drepturile lor la integritate fizică și demnitate sunt respectate în mod efectiv.

Sprijinul familiilor cu copii în situații de risc pe timp de pandemie

Familiile cu copii și copiii sunt afectați direct de pandemie prin infectarea cu virusul SARS COV-19 , prin impactul imediat al măsurilor menite să stopeze sau limiteze răspândirea virusului, dar, și pe termen lung, prin implementarea întârziată a agendei de reforme pentru atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă. Consecințele se manifestă prin aprofundarea sărăciei și a crizei educaționale, pericol pentru viața și sănătatea copiilor, riscuri pentru siguranță. În acest context, autoritățile sunt responsabile să extindă programele de protecție socială pentru a ajunge la cele mai vulnerabile familii și copii, să asigure accesul egal și echitabil la servicii educaționale, de nutriție, de imunizare și sănătate, și să prioritizeze suportul practic oferit acestora.

În vederea identificării problemelor cu care se confruntă copiii și familiile cu copii aflate în evidența STAS în contextul pandemiei de COVID-19 în Republica Moldova, precum și specialiștii din sectorul public ce activează în domeniul protecției drepturilor copilului, CCF/HHC Moldova și UNICEF Moldova au desfășurat o cercetare, în cadrul Structurilor Teritoriale de Asistență Socială (STAS), fiind solicitate precizări și informații suplimentare referitoare la accesul copiilor și familiilor cu copii la servicii și prestații sociale în timpul pandemiei. Prezentul studiu „De la criză la soluție" [9], realizat în iulie 2020, sintetizează percepția specialiștilor cu privire la amenințările, oportunitățile, riscurile, dar și soluții și recomandări în sprijinul familiilor aflate în situații de risc în perioada pandemiei, cât și post-pandemiei. Astfel au fost depuse eforturi din partea autorităților de a susține financiar familiile defavorizate și persoanele care nu au activat în perioada stării de urgență. Inițiativele demarate de autorități în urma recomandărilor expuse, privind modalitățile de lucru la distanță, precum și sprijinul acordat de societatea civilă și partenerii de dezvoltare au asigurat desfășurarea în condiții optime a activității personalului din domeniul asistenței sociale și educaționale. Rezultatele acestei cercetări au determinat formularea unor planuri de acțiuni pentru mobilizarea resurselor necesare combaterii consecințelor socio-economice ale pandemiei de COVID-19 asupra celor mai vulnerabile familii cu copii.

Cu toate că lucrurile evoluează în timp, la momentul actual, în condițiile pandemice, sistemul de protecție a copilului din Republica Moldova întâmpină în continuare dificultăți, iar instituționalizarea copiilor încă se mai dispune, fiind constatate mai multe dificultăți cu care se confruntă sistemul la scară largă.

Reieșind din cele menționate, se reliefează direcțiile prioritare de intervenție

ale Structuriolor teritoriale de asistență socială, care se înscriu în atribuțiile acordate de Legea 140/2013 *privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți*, inclusiv: prevenirea separării de familie; îngrijirea alternativă; cooperarea intersectorială.

În consecință, se cere o revizuire și a beneficiarilor activităților STAS care astăzi, conform tuturor documentelor legislative în vigoare, sunt:

a) toți copiii 0-18 ani;

b) copiii în situație de risc și copiii separați de părinți;

c) copiii în contact cu sistemul de justiție;

d) copiii cu comportamente deviante;

e) copiii rămași/ rămași temporar fără ocrotire părintească;

f) copiii cu dizabilități și familiile lor;

g) familiile cu copii în care singurul/ un părinte sau ambii sunt cu dizabilități;

h) copiii victime ale violenței;

j) mame minore;

k) copiii victime și potențiale victime ale traficului de ființe umane;

l) copiii și familiile cu copii aflate în situații de dificultate;

m) specialiști din diferite domenii, inclusiv asistență socială, educație, sănătate, poliție, justiție, etc.

Competențe colaborative centrate pe protecția copilului

Copiii sunt protejați în cel mai eficient mod posibil atunci când toți actorii, de la toate nivelurile, cooperează pentru realizarea acelorași obiective și obținerea rezultatelor bune. În practică, nu există o instituție/ agenție/ autoritate care să răspundă în mod exact, promp, exaustiv la multiple probleme din domeniul protecției drepturilor copilului. Astfel, cooperarea intersectorială este esențială pentru a asigura o protecție corespunzătoare tuturor copiilor, fiind la fel de importantă și din perspectivă individuală pentru că este garantul respectării interesului superior al copilului în toate aspectele și deciziile care îl afectează pe acesta ca individ.

Se cere o clarificare a atribuțiilor de autoritate tutelară locală și teritorială, dar și o reorganizare a structurii cu considerarea unui stat de personal care să corespundă activităților de facto, precum și îmbunătățirea managementului, inclusiv a resurselor financiare.

Schimbul de cunoștințe și experiență, coordonarea serviciilor și sprijinul reciproc între sectoare ar consolida parteneriatele și ar spori eficacitatea, eficiența și beneficiile pentru copii. Experiențele pozitive de colaborare intersectorială pot fi îmbunătățite în continuare prin sporirea oportunităților de comunicare și coordonare. Consolidarea capacităților tuturor specialiștilor din instituțiile centrate pe protecția drepturilor copilului la nivel național de colectare, analiză și utilizare a datelor de înaltă calitate, pentru a informa planificarea și implementarea reformei sistemului de protecție și îngrijire a copilului la nivel național și subnațional poate determina abordarea eficientă a necesitățile copiilor aflați în dificultate.

Procese instituite de comunicare permanentă, continuă și cooperare intersectorială durabilă între părțile interesate pentru a valorifica experiența comună și expertiza tuturor în vederea obținerii celor mai bune rezultate din punct de vedere calitativ pentru copii.

Un punct de plecare esențial al colaborării este dezvoltarea unei formule acceptate în comun a colaborării, ceea ce înseamnă identificarea și definirea în mod explicit a obiectivelor comune și a rezultatelor dorite. Doar printr-o viziune de ansamblu comună se poate obține impactul pozitiv asupra colaborării.

În baza cercetărilor identificate în literatura științifică [10], principalele bariere ale comunicării colaborative sunt:

1. Lipsa de înțelegere reciprocă: având în vedere diferitele cadre conceptuale între sectoare, lipsa reciprocă de înțelegere a abordărilor între organizații este o barieră comună în colaborare. Când specialiștii nu depun efort ca să înțeleagă domeniul de practici al altor organizații sau nu recunosc contribuția partenerilor pot stabili așteptări nerealiste ale organizațiilor lor partenere, care, pot duce la neîncredere și tensiuni;

2. Lipsa de claritate despre când și cum să colaboreze: specialiștii sunt adesea motivați să colaboreze cu alte organizații, dar nu denotă cunoștințe suficiente despre când și cum să facă acest lucru și le lipsesc informații ce fac claritate în înțelegerea rolurilor proprii și a partenerilor în colaborare, claritatea procesele organizaționale interne și resursele de colaborare;

3. Comunicarea ineficientă. Comunicarea ineficientă este o barieră cheie în dezvoltarea parteneriatelor și se manifestă atunci, când partenerii a rare contacte cu partenerii pentru a discuta nevoile cbeneficiarilor, abordările și feedback-ul cu privire la acțiunile necesare; iar comunicare neclară între

organizațiile partenere pot afecta negativ beneficiarii acestora.

Generalizând indicăm că, elementele cheie ale competențelor colaborative, precum și în consolidarea acestora sunt:

1. Înțelegerea clară sistemului de protecție a copilului, a domeniului protecției copilului și a serviciilor de protecție a copilului și familiei;

2. Clarificarea rolurilor și responsabilităților actorilor implicați în colaborare, rolurile și responsabilitățile proprii și ale partenerilor de colaborare. Confuzia cu privire la roluri și responsabilități poate afecta negativ prin duplicarea și risipa de resurse, evaluări inadecvate ale riscurilor și furnizarea de servicii nenecesare pentru familii cu copii, conflicte și stres sau ardere profesională în rândul specialiștilor;

3. Comunicarea eficientă, care depinde de obicei de calitatea relațiilor dintre instituții. Relațiile constituite pe încredere, înțelegere și respect sunt importante pentru angajarea și susținerea colaborării intersectoriale. Construirea relațiilor este un proces de dezvoltare care necesită timp și efort. Există multe modalități de a alimenta relațiile de colaborare, atât formale, cât și informale: întîlnirile on-line și față în față, mese rotunde, ateliere și seminare comune - sunt practici care pot construi și întări relațiile dintre specialiștii din diferite sectoare și instituții. Comunicarea eficientă implică schimbul de informații pentru a se asigura reciproc înțelegerea și este o componentă critică a colaborării.

Este important să menționez că comunicarea eficientă nu este o activitate unică, ci este abilitatea specialiștilor de a stabili relații colaborative în mod constant și conturează atitudinile și practicile largi care sprijină comunicarea eficientă între domeniul de protecție a copilului și asigură bunăstarea copilului și a familiei sale. Cu toate acestea, o bună comunicare nu este întotdeauna ușoară, iar deseori, se atestă că speciliștii nu conștientizează necesitatea stabilirii unui mediu colaborativ și nu manifestă atitudinile sau practicile care promovează o comunicare eficientă.

Referinte bibliografice:

1. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului Aderarea la Convenție prin Hotărîrea Parlamentului nr.408-XII din 12.12.90. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993 http://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf

2. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separaţi de părinţi nr. 140 din 14.06.2013. Publicată în Monitorul

Oficial nr. 167-172, art. 534, din 02.08.2013. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106636&lang=ro

3. A se consulta: https://msmps.gov.md/informatie-de-interes-public/rapoarte/rapoarte-anuale/

4. A se consulta: https://ccfmoldova.org/misiune

5. Pct. 36, alin. (4) din HG Nr. 434 din 10.06.2014 privind aprobarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 160-166 din 20.06.2014.

6. Ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr.96 din 18.05.2016 Managementul de caz. Ghid de suport pentru aplicare practică. http://www.p4ec.md/ro/ Documente/Ghiduri/GHID_Management_ de_caz.pdf

7. Pct. 36, alin. (5) din HG Nr. 434 din 10.06.2014 privind aprobarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 160-166 din 20.06.2014.

8. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122632&lang=ro

9. https://ccfmoldova.org/new/wp-content/uploads/2020/07/Raport-STAS.pdf

10. CRĂCIUN, Claudia. Comunicarea în administrarea publică. Chișinău: Secția Editare a academiei de Administrare Publică pe lîngă guvernul Republicii Moldova. Programul TACIS, 1998, 131 p.

11. MUCCHIELLI, Alex. Comunicarea în instituții și organizații, Iași: Polirom, 2008, ISBN 978-973-46-0914-7

12. DINU, Mihai. Comunicarea. Repere fundamentale.Introducere în știința politică. București: Editura științifică, 1977, 15 p. ISBN 973-44-0223-4

13. JOHN W.Baird, JAMES B.Stull. Comunicarea în afaceri: o simulare de seminar. București: comunicare.ro, 2003, 17 p. ISBN 973-8376-43-2